

BERNHARD SCHLINK

PŘEDČÍTAČ

PROSTOR

Bernhard Schlink

Předčítač

PROSTOR

Bernhard Schlink

Předčítač

přeložil Tomáš Kafka

PROSTOR | PRAHA | 2013

© Diogenes Verlag AG Zürich, 1995
Czech edition © PROSTOR, 2013
Translation © Tomáš Kafka, 1998
Cover photo © Palace Pictures, 2009

ISBN 9788072602797

První část

Když mi bylo patnáct, dostal jsem žloutenku. Nemoc začala na podzim a skončila na jaře. Jak se starý rok stával chladnější a temnější, tím více jsem slábl i já. Obrat nastal teprve začátkem roku nového. Leden byl teplý, a matka mi ustlala na balkoně. Viděl jsem nebe, slunce, mraky a poslouchal, jak si na dvorku hrají děti. Jednou brzy zvečera jsem slyšel zpívat kosa.

Poprvé jsem přišel do Nádražní ulice z ulice Květinové, kde jsme bydleli ve druhém patře velkého domu z přelomu století. A v ní jsem se jedno říjnové pondělí na cestě ze školy pozvracel. Už několik dní jsem byl slabý, tak slabý jako ještě nikdy v životě. Každý krok mě stál mnoho sil. Když jsem šel doma či ve škole po schodech, sotva mě nohy nesly. Ani jíst mi nechutnalo. Dokonce i když jsem si sedl hladový ke stolu, brzy se mi začal zvedat žaludek. Každé ráno jsem se budil s takovým suchem v ústech, jako by mi všechny orgány ležely v těle tíživě a nepatřičně. Styděl jsem se za svou slabost. Zvláště jsem se pak styděl, že jsem nedokázal přemoci zvracení. To se mi ještě nestalo. Pusa už byla plná, zkoušel jsem to polknout, tiskl rty, zakryl je rukou, ale vylétlo to i skrze prsty. Potom jsem se vrhl ke zdi domu, hleděl na zvratky u nohou a dával světlé hleny.

Žena, která se mě ujala, učinila tak skoro až hrubě. Vzala mě za ruku a vedla mě temným průchodem do dvora. Nahoře mezi okny viselo na natažených

šňůrách prádlo. Na dvoře vonělo složené dříví, z otevřené dílny ječela pila a létaly piliny. Vedle dveří do dvora byl vodovodní kohoutek. Žena jím otočila. Nejdřív mi umyla ruku a potom stříkala vodu, nachytanou do dlaní, na můj obličej. Osušil jsem se kapesníkem.

„Vezmi to druhé!“ Vedle kohoutku stála dvě vědra, popadla jedno a naplnila je. Já vzal a naplnil to druhé a šel jsem chodbou za ní. Široce se rozmáchla, chrstla vodu na chodník a spláchla zvratky do kanálu. Vzala mi vědro z ruky a poslala na chodník další příval.

Napřímila se a uviděla, že pláču. „Chlapečku,“ řekla udiveně, „chlapečku.“ Objala mě. Byl jsem sotva vyšší než ona – nejenže jsem ucítil její prsa na svých, ale díky těsnému objetí i svůj zkažený dech, její čerstvý pot a nevěděl jsem, co s rukama. Přestal jsem plakat.

Zeptala se mě, kde bydlím, postavila vědro do chodby a doprovodila mě domů. Kráčela vedle mě, v jedné ruce moji školní tašku, druhou ovinutou kolem mé paže. Z Nádražní ulice do Květinové to není daleko. Šla rychle a s rozhodností, jež mi usnadňovala držet krok. Před naším domem se rozloučila.

Ještě téhož dne mě vzala matka k lékaři, který určil diagnózu: žloutenka. O něco později jsem matce o té ženě vyprávěl. Nemyslím si, že bych ji byl jinak navštívil. Matka však pokládala za samozřejmé, že jí, jakmile to bude možné, koupím z kapesného kytici, půjdu se představit a poděkovat. A tak jsem koncem února vyrazil do Nádražní ulice podruhé.

Ten dům v Nádražní ulici dnes už nestojí. Nevím, kdy byl zbořen a proč. Nebyl jsem ve svémrodném městě již mnoho let. Nový dům, postavený v sedmdesátých či osmdesátých letech, má pět podlaží a půdní nástavbu, žádný arkýř ani balkon a je hladce a světle omítnut. Množství zvonků označuje množství malých apartmá. Apartmá, do kterých se nastěhuješ a zase odstěhuješ, jako když použiješ taxík. V přízemí je v současné době obchod s počítači, dříve tam sídlila drogerie, potraviny a video-půjčovna.

Původní dům měl při stejné výšce čtyři podlaží, přízemí z pískovcových, jako diamant vyleštěných kvádrů a tři patra z cihlového zdiva s pískovcovými arkýři, balkony a okenní obrubou. Do přízemí a ke schodišti vedlo několik schůdků – dole širších a nahoře užších, po obou stranách uchycených ve zdech –, které byly opatřeny zábradlím a směrem dolů se šnekovitě zatáčely. Dveře rámovaly sloupky a z rohů jejich hlavic shlíželi směrem k Nádražní ulici dva lvi, jeden nahoru a druhý dolů. Domovní vchod, kterým mě žena zavedla do dvora k vodovodnímu kohoutku, byl vedlejší.

Domu jsem si všiml už jako malý chlapec. Dominoval celému bloku budov. Říkal jsem si, že kdyby ještě trochu ztěžkl a narostl, musely by se sousední domy po obou stranách pošoupnout a udělat mu místo. Uvnitř jsem si představoval schodiště se

štukou, zrcadly a běhounem s orientálními vzory, který by po stranách držely vycíděné mosazné tyče. Očekával jsem, že v takovém panském domě budou bydlet i panští nájemníci. Jelikož dům během let a působením kouře z vlaků potemněl, představoval jsem si jeho panské obyvatele jako zachmuřené, podivínské, možná že hluché a němé, hrbaté anebo kulhající osoby.

O domě jsem neustále snil i v pozdější době. Sny se navzájem podobaly, byly to variace jednoho snu a jednoho tématu. Procházím cizím městem a vidím dům. Stojí v bloku budov, v městské čtvrti, kterou neznám. Jdu dál, zmaten, neboť dům znám, čtvrt však nepoznávám. Pak mě napadne, kde jsem ten dům již viděl. Nemyslím přitom na Nádražní ulici v rodném městě, ale na jiné město a jinou zemi. Ocítám se v Římě, vidím dům a vzpomínám si, že jsem jej viděl také v Bernu. Snovou vzpomínkou se uklidním. Že dům vidím znovu a v jiném prostředí, mi nepřipadá o nic podivnější než setkání se starým přítelem v cizím městě. Obracím se, vracím se k domu a stoupám po schodech. Chci dovnitř. Beru za kliku.

Vidím-li dům na vesnici, sen pak trvá déle nebo si později lépe vzpomínám na detaily. Jedu v autě. Po pravé ruce vidím dům a minu ho, nejprve jsem pouze zmaten, že dům, který zřetelně patří do nějaké městské zástavby, stojí na venkově. Pak mě napadne, že jsem ho již viděl, a jsem zmaten dvakrát tolik. Začnu vzpomínat, kde jsem se s ním již setkal, obra-

cím se a jedu zpět. Ulice je ve snu pokaždé prázdná, a tak se s hvízdajícími pneumatikami mohu obracet a jezdit značnou rychlostí. Mám strach, že dorazím pozdě, a jedu stále rychleji. Potom jej spatřím. Je obklopen poli, řepkou, žitem či révou ve Falci, levandulí v Provence. Krajina je rovná, maximálně lehce zvlněná. Nikde žádné stromy. Je zcela jasno, slunce svítí, vzduch se chvěje a silnice se leskne horkem. Protipožární zdi způsobují, že dům působí izolovaně a nepřístupně. Mohou to být protipožární zdi jakéhokoli domu. Dům není o nic temnější než ten v Nádražní ulici. Okna jsou ale úplně zaprášená a neumožňují rozeznat dokonce ani závěsy, natož co je uvnitř. Dům je slepý.

Zastavuji na kraji silnice a přecházím ke vchodu. Nikoho není vidět, nic slyšet, ani nějaký vzdálený motor, vítr, pták. Celý svět je mrtev. Stoupám po schodech a беру za kliku.

Dveře však neotevřou. Probouzím se a vím jenom, že jsem uchopil a stiskl kliku. Potom si vzpomenu na celý sen a také na to, že se mi již jednou zdál.

Jméno ženy jsem neznal. Nerozhodně jsem s kyticí v ruce postával přede dveřmi se zvonky. Raději bych se obrátil. Potom však vyšel z domu nějaký muž, zeptal se, ke komu chci, a poslal mě k paní Schmitzové do třetího patra.

Žádná štika, ani zrcadla, ani běhoun. Skromná, s nádherou fasády naprosto nesrovnatelná krása, které se schodiště snad v minulosti těšilo, již dávno zašla. Červená barva nátěru na schodech byla uprostřed ošlapána, zelené vzorkované linoleum nalepené na zdi vedle schodiště, do výše ramen ošuntělé, a tam, kde chyběly v zábradlí laťky, byly nataženy provazy. Byly zde cítit čisticí prostředky. Možná jsem si toho všiml teprve později. Vždycky to zde bylo stejně ubohé, stejně čisté, i zápach čisticích prostředků byl vždycky tentýž, občas smíchaný se zápachem po zelí či fazolích, po pečení anebo vyvařovaném prádle. Z ostatních obyvatel domu jsem nikdy nepoznal více než tyto zápachy, rohožky přede dveřmi a štítky se jmény pod tlačítka zvonků. Nevzpomínám si, že bych kdy na schodišti potkal jediného nájemníka.

Rovněž už si nevzpomínám, jak jsem pozdravil paní Schmitzovou. Pravděpodobně jsem si připravil dvě tři věty o mé nemoci, její pomoci a mém díku a ty jsem přerécitoval. Zavedla mě do kuchyně.

Kuchyň byla největší místnost v bytě. Stál tu sporák a dřež, vana s kotlem na vodu, stůl a dvě židle, kuchyňská kredenc, skříň na šaty a gauč. Na gauči

byla rozprostřena sametová deka. Kuchyň neměla žádná okna. Světlo sem pronikalo skrz tabule u dveří vedoucích na balkon. Nebylo ho příliš – dostatek světla sem vnikl jedině v okamžiku, když byly dveře otevřené. Z truhlářství na dvoře se pak rozléhalo ječení pily a vůně dřeva.

K bytu ještě patřil malý a úzký obývací. Stůl, čtyři židle, ušák a kamna. Tento pokoj nebýval v zimě téměř nikdy vytápěn a nepoužíval se ani v létě. Jeho okno vedlo do Nádražní ulice a výhled mělo na prostranství bývalého nádraží, kde bylo momentálně vše vzhůru nohama a tu a tam už se rýsovaly základy pro novou soudní či kancelářskou budovu. A konečně k bytu patřila ještě toaleta bez oken. Když toaleta páchla, potom páchla i chodba.

Nevzpomínám si rovněž ani na to, o čem jsme v kuchyni hovořili. Paní Schmitzová žehlila. Pokryla stůl vlněnou dekou a prostěradlem a brala si z koše prádlo kus za kusem, vyžehlila jej, skládala a pokládala na jednu ze dvou židlí. Na druhé jsem seděl já. Žehlila i spodní prádlo a já se nechtěl dívat, ale zase jsem se nemohl nedívat. Měla na sobě plášťovou zástěru bez rukávů. Byla modrá s malými bílými červenými kvítky. Své popelavě blond vlasy sahající po ramena měla vzadu sepnuty sponkou. Její nahé ruce byly bledé. Pohyby rukou, jimiž se chápala žehličky, vodila ji a odkládala, aby zas skládala a odnášela kusy prádla, byly pomalé a koncentrované a stejně tak pomalu a koncentrovaně se pohybovala i ona. Skláněla se a napřimovala. Přes tehdejší výraz její

tváře se v mých vzpomínkách navršily i její pozdější podoby. Když si před svým vnitřním zrakem vybavuji, jaká tehdy byla, objevuje se bez obličeje. Musím jej rekonstruovat. Vysoké čelo, vystouplé lícní kosti, bleděmodré oči, plné, bez záhybů rovnoměrně klenuté rty, mohutná brada. Široký, přísný ženský obličej. Vím, že mi připadal hezký. Jeho krásu však před sebou nevidím.

„Počkej ještě,“ řekla, když jsem vstal a chtěl odejít, „musím taky a půjdu kus s tebou.“

Čekal jsem na chodbě. Převlékala se v kuchyni. Ve dveřích zůstala škvíra. Svlékla si plášťovou zásteru a stála ve světlezelené spodničce. Na opěradle židle visely dvě punčochy. Vzala jednu a střídavými pohyby rukou ji srolovala do ruličky. Balancovala na jedné noze, patou se opírala o koleno druhé nohy, předkláněla se, srolovanou punčochu nasadila na špičku nohy, špičku nohy položila na židli, natáhla punčochu přes lýtko, koleno, stehno, naklonila se na stranu a připnula punčochu k podvazkům. Napřímila se, dala nohu ze židle a sáhla po druhé punčoše.

Nemohl jsem z ní spustit oči. Z její šíje a z jejích ramen, z jejích ňader, která spodnička spíše opisovala než skrývala, z jejích hýždí, kde se spodnička napínala, jak se chodidlem opírala o koleno a kladla je na židli, z její nohy, zpočátku nahé a bledé a posléze v punčoše hedvábně třpytivé.

Ucítila můj pohled. Když hmátla pro druhou punčochu, zarazila se, otočila se ke dveřím a pohlédla mi do očí. Nevím, jak se dívala – udiveně, tázavě, vědoucně či káravě. Zčervenal jsem. Krátký okamžik jsem postával a tváře mi hořely. Pak jsem to již nevydržel, vyřítil se z bytu a uháněl po schodech z domu pryč.

Šel jsem pomalu. Nádražní ulice, Domovní ulice – po léta to byla má cesta do školy. Znal jsem každý